

SJU MONK KID
KNJIGA
ČEŽNJI

Preveo
Nenad Dropulić

■ Laguna ■

Naslov originala

Sue Monk Kidd

THE BOOK OF LONGINGS

Copyright © 2020 by Sue Monk Kidd, Inc.

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

Ova knjiga je plod mašte. Osim istorijskih ličnosti, svaka sličnost između likova koje je stvorila autorka i stvarnih ličnosti, živih i mrtvih, potpuno je slučajna.

Mojoj kćeri En, uz svu moju ljubav.

Ja sam prva i posljednja
Ja sam ona slavljena i ona blaćena
Ja sam kurva i svetica
Ja sam supruga i devica
Ja sam majka i kći
Ja sam ona...
Ja sam znanje mog imena
Ja sam ime zvuka i zvuk imena

Grmljavina: Savršeni um

Pokucaj na sebe kao na vrata i kreni po sebi kao po pravom putu. Jer ako ideš tim putem, nećeš zalutati, a ono što otvoriš sebi, otvoriće se.

Jevanđelje po Tomi*

---

* Pesma *Grmljavina: Savršeni um* i odlomak iz Jevanđelja po Tomi prevedeni su iz: The Nag Hammadi library in English, translated by members of the Coptic Gnostic Library Project of the Institute for Antiquity and Christianity, San Francisco: *Harper & Row*, [1981] c1977. ISBN 0060669292 (Prim. prev.)

SEFOR
16-17. g. n. e.

I

Ja sam Ana. Bila sam žena Isusa Nazarećanina, sina Josifovog. Zvala sam ga Voljeni, a on je mene, smejući se, zvao Mali Grom. Govorio je da čuje tutnjavu u meni dok spavam, zvuk sličan grmljavini iz daleke doline reke Sefor ili čak odnekud dalje, iza Jordana. Ne sumnjam u to da je nešto čuo. Čeznje su od rođenja živele u meni i ustajale kao stvorenja mraka da cvile i pevaju kroz noć. To što je moj muž na našoj tankoj prostirci od slame primicao srce mome i slušao bila je dobrota koju sam najviše volela kod njega. Čuo je moj život kako preklinje da se rodi.

II

Moje svedočanstvo počinje s četrnaestom godinom mog života, one večeri kad me je tetka odvela na krov raskošne kuće mog oca u Seforu noseći okrugli predmet umotan u platno.

Popela sam se za njom uz merdevine merkajući tajanstveni predmet privezan za njena leđa kao novorođenče i nisam mogla da dokučim šta to ona krije. Pevušila je na hebrejskom pesmu

o Jakovljevim merdevinama, prilično glasno, pa sam se plašila da će se zvuk prosuti kroz uske prozore kuće i probuditi moju majku. Ona nam je zabranila da se penjemo zajedno na krov strepeći da će mi Jalta napuniti glavu drskostima.

Za razliku od moje majke, za razliku od skoro svih žena koje sam poznavala, moja tetka bila je obrazovana. Njen um bio je nepregledna divlja zemlja koja se preivala preko svojih granica. Ulazila je svuda, čak i nepozvana. Došla je kod nas iz Aleksandrije pre četiri meseca iz razloga o kojima niko nije govorio. Nisam ni znala da moj otac ima sestru dok se jednog dana nije pojavila u jednostavnoj neobojenoj tunici, ponosno uspravnog sitnog tela i ljutitog pogleda. Moj otac je nije zagrlio, ni moja majka. Dali su joj služinsku sobu u koju se ulazilo iz gornjeg dvorišta i nisu se obazirali na moja pitanja. Jalta je takođe izbegavala da mi odgovara. „Morala sam tvom ocu da se zakunem da neću govoriti o svojoj prošlosti. On bi najviše voleo da misliš da sam pala s neba kao ptičji izmet.“

Majka je govorila da Jalta ima pogan jezik. Za razliku od svega ostalog, u tome smo se slagale. Usta moje tetke bila su vrelo uzbudljivih i nepredvidivih izjava. To mi se najviše dopadalo kod nje.

Te večeri nismo se prvi put posle zalaska sunca odšunjale na krov da pobegnemo od radoznalih ušiju. Moja tetka mi je pod zvezdama tiho govorila o mladim Jevrejka u Aleksandriji koje pišu na drvenim pločama s po nekoliko navoštenih tablica; takvu novotariju nisam mogla ni da zamislim. Pričala mi je o tamošnjim Jevrejka koje su bile na čelu sinagoga, učile s filozofima, pisale poeziju i posedovale kuće. O egipatskim kraljicama. O ženama faraonima. O moćnim boginjama.

Ako su Jakovljeve merdevine sezale do neba, onda su do neba stizale i naše.

Jalta nije imala više od četrdeset i pet godina, ali ruke su joj već bile kvrgave i izobličene. Koža joj je u naborima visila s obraza, a desni kapak joj je bio spušten kao da joj se oko ugasilo.

Uprkos tome, pela se vešto kao neki gipki pauk. Gledala sam je kako se prebacuje preko gornje prečke, a zavežljaj na leđima joj se njiše tamo-amu.

Sele smo sučelice na prostirku od trave. Bio je prvi dan meseca tišrija, ali hladne jesenje kiše još nisu naišle. Mesec je poput male vatre sedeo na brdima. Nebo je bilo vedro, crno, obasuto žeravicom. Miris lepinja i dima iz peći širio se gradom. Gorela sam od radoznalosti da saznam šta je skriveno u zavežljaju, ali ona je ćutke zurila u daljinu, pa sam se naterala da čekam.

Moje drskosti ležale su skrivene u izrezbarenoj škrinji od kedrovine u uglu moje sobe: svici papirusa, pergamenti i komadi svile ispisani mojom rukom. Tu su bila i trščana pera, nožić za oštrenje, tabla za pisanje od čempresovine, bočice mastila, paleta od slonovače i nekoliko dragocenih boja koje je otac doneo iz palate. Boje su sada uglavnom potrošene, ali bile su blistave onog dana kad sam podigla poklopac za Jaltu.

Moja tetka i ja stajale smo i gledale u sve to blago, obe potpuno neme.

Spustila je ruku u škrinju i izvadila pergamente i svitke. Nedugo pre njenog dolaska počela sam da zapisujem priče o ženama iz Tanaha. Slušajući rabine, moglo bi se pomisliti da su jedine ličnosti vredne spomena u čitavoj istoriji bili Avram, Isak, Jakov i Josif... David, Saul i Solomon... Mojsije, Mojsije, Mojsije. Kad sam najzad bila u stanju da sama čitam Tanah, otkrila sam (gle čuda!) da je bilo i žena.

Najtužnije je biti zanemaren, biti zaboravljen. Zavetovala sam se da ću zabeležiti njihova dostignuća i hvaliti njihove uspehe, koliki god da su bili. Biću hroničar izgubljenih povesti. Upravo takvu drskost moja majka je prezirala.

Do dana kad sam otvorila škrinju za Jaltu dovršila sam priče o Evi, Sari, Rebeki, Rahilji, Liji, Zilpi, Bilhi i Esteri. No ostalo ih

je još mnogo – Judita, Dina, Tamara, Marija Proročica, Debora, Ruta, Hana, Vetsaveja, Jezavelja.

Napeta, gotovo bez daha, gledala sam tetku kako razgleda moje napore.

„Tako sam i mislila“, rekla je, ozarenog lica. „Bog te je bogato blagoslovio.“

Kakve reči.

Sve do tog trenutka mislila sam da sam samo čudakinja – da sam poremećaj prirode. Otpadnica. Prokletstvo. Odavno sam umela da čitam i pišem i bila sam neobično sposobna da reči sastavljam u priče, da odgonetam jezike i tekstove, da shvatam skrivena značenja, da u glavi bez sukoba nosim međusobno sučeljene ideje.

Moj otac Matej, glavni pisar i savetnik našeg tetrarha, Iroda Antipe, govorio je da je moj dar prikladniji za patrijarhe i mesije, za muškarce koji razdvajaju mora, podižu hramove i razgovaraju s Bogom na vrhovima planina, ili čak za sve obične obrezane muškarce u Galileji. Tek kad sam sama naučila hebrejski, posle mnogo molbi i preklinjanja dozvolio mi je da čitam Toru. Od svoje osme godine molila sam ga da mi unajmi učitelje, da mi nabavlja svitke da iz njih učim, papiruse da na njima pišem i boje da mešam sopstvena mastila, i često mi je udovoljavao – da li iz strahopoštovanja ili iz ljubavi, ne bih znala. Stideo se mojih ambicija. Kad nije mogao da se ogлуši o njih, okretao je sve na šalu. Govorio je da je njegova devojčica jedini dečak u porodici.

Čudnovato dete kao što sam ja iziskivalo je objašnjenje. Moj otac je govorio da je Bogu, dok me je sastavljao u majčinoj utrobi, nešto skrenulo pažnju, pa mi je greškom dodelio darove predviđene za nekog sirotog dečaćića. Ne znam da li je shvatao koliko ovim vređa Boga, kog je krivio za grešku.

Moja majka verovala je da je kriva Lilit, demonica s kandžama sove i krilima lešinara koja traga za novorođenim bebama da ih ubije ili, kao u mom slučaju, da ih okalja neprirodnim

---

sklonostima. Došla sam na svet tokom nemilosrdnih zimskih kiša. Stare babice odbile su da izađu po takvom vremenu iako je moj otac, čovek na visokom položaju, poslao po njih. Moja uznemirena majka sedela je na porođajnoj stolici bez ikoga da joj ublaži bolove i zaštiti nas od Lilit odgovarajućim molitvama i amajlijama, pa je na služavku Šipru palo da me okupa u vinu, vodi, soli i maslinovom ulju, čvrsto me umota u platna i smesti me u kolevku da me Lilit pronađe.

Priče mojih roditelja uvukle su mi se u meso i kosti. Nije mi na pamet palo da su moje sposobnosti bile namerne, da je Bog nameravao da me njima obdari. Anu, devojčicu nemirnih crnih uvojaka i očiju boje olujnih oblaka.

Glasovi su dopirali do nas s obližnjih krovova. Dečji plač, meket koze. Najzad je Jalta skinula zavežljaj s leđa i odmotala platno. Polako je skidala slojeve, sjajnih očiju, povremeno podižući pogled ka meni.

Podigla je sadržaj. Bila je to zdelu od krečnjaka, sjajna i okrugla kao savršeni pun mesec. „Donela sam je sa sobom iz Aleksandrije. Želim da ti je dam.“

Kad mi je spustila zdelu u ruke, sva sam se stresla. Prešla sam dlanovima po glatkoj površini, širokom otvoru, vijugama mlečne boje na kamenu.

„Znaš li šta je molitvena zdelu?“ upitala me je.

Odmahnula sam glavom. Zнала sam samo da je to nešto veoma značajno, nešto suviše opasno ili čudesno da se otkrije bilo gde osim na krovu po mraku.

„U Aleksandriji se mi žene molimo s ovakvim zdelama. U njih upisujemo svoje najtajnije molitve.“ Gurnula je prst u zdelu i pomerala ga spiralno po stranama. „Svakog dana pevamo molitvu okrećući zdelu polako ukруг, a reči se meškolje, oživljavaju i poleću prema nebesima.“

Zurila sam u zdelu, zanemela. Tako raskošna stvar, tako bogata skrivenim moćima.

Jalta reče: „Na dnu zdele možemo da nacrtamo sebe kako bi Bog sigurno znao ko mu je uputio molbu.“

Zinula sam. Ona svakako zna da pobožni Jevreji ne smeju ni da gledaju slike ljudi i životinja, a kamoli da ih stvaraju. Druga zapovest to zabranjuje. *Ne pravi sebi lika ni oblička bilo čega što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zemljom.*

„Moraš da napišeš svoju molitvu u zdelu“, reče mi tetka. „Ali pazi šta tražiš, jer ćeš to sigurno dobiti.“

Zagledala sam se u šupljinu zdele i na trenutak mi je izgledala kao zaseban nebeski svod, kao zvezdana kupola okrenuta naopako.

Kad sam podigla glavu, Jalta me je posmatrala. Rekla je: „U najsvetijem svetilištu muškarca nalaze se Božji zakoni, ali u ženi postoje samo čežnje.“ Onda me je kucnula u pljosnatu kost iznad srca i dala mi zadatak od kog mi je nešto planulo u grudima. „Napiši šta je tu unutra, u tvom najsvetijem svetilištu.“

Podigla sam ruku i dodirnula kost koju je moja tetka upravo oživela; besno sam treptala da suzbijem poplavu osećanja.

Naš jedini istinski Bog obitavao je u Najsvetijem svetilištu Jerusalimskog hrama i bila sam sigurna da je bezbožno govoriti da nešto slično postoji u ljudima, i još gore, nagovestiti da je žudnja u devojkama kao što sam ja nagoveštaj božanskog. Bilo je to najlepše i najgore svetogrđe koje sam ikada čula. Te noći nisam mogla da zaspim od zanosa.

Moja postelja stajala je na bronzanim nogama, puna grimiznih i žutih jastuka, napunjena tučenom slamom, perjem, korijanderom i nanom, i ležala sam u toj mekoti i tim mirisima dugo posle ponoćnog sata sastavljajući molitvu u glavi, mučeći se da zbijem u reči beskrajnost svega što sam osećala.

Ustala sam pre zore i iskrala se na balkon nad glavnim spratom bosonoga i bez svetiljke šunjajući se pored spavaćih soba moje porodice. Sišla sam niz kamene stepenice. Prošla sam kroz

trem dvorane za primanje. Prešla sam preko gornjeg dvorišta, gazeći pažljivo kao po šljunku da ne bih probudila sluge koje su spavale u blizini.

Mikva, obredno kupatilo u kom smo se kupali u skladu sa zakonima čistote, bila je zatvorena u vlažnoj prostoriji ispod kuće i u nju se ulazilo samo iz donjeg dvorišta. Sišla sam pipajući zid stepeništa. Kad se kapanje vode iz cevi pojačalo do mlaza, a tama se povukla, razaznala sam obrise bazena. Spretno sam obavljala obredno kupanje u mraku – dolazila sam u mikvu otkako sam prvi put prokrvarila, kao što naša vera nalaže, ali noću, sama, jer još nisam priznala majci da sam postala žena. Već nekoliko meseci zakopavala sam krpe u kuhinjskoj bašti.

No ovog puta nisam došla u mikvu iz ženskih razloga, nego da se pripremim za urezivanje u zdelu. Zapisivanje molitve je bolna i sveta stvar. Sam čin pisanja prizivao je moći, često božanske, ali ponekad nepostojane, da uđu u slova i pošalju kroz mastilo talase tajanstvene sile oživljavanja. Zar blagoslovi urezani na amajliju ne štite novorođenče, a uklesane kletve grobnicu?

Skinula sam haljinu i bez odeće stala na gornji stepenik, mada običaj nalaže da se uđe u donjem rublju. Želela sam da budem naga. Želela sam da između mene i vode nema ničega. Zazvala sam Boga da me očisti kako bih molitvu napisala ispravnog uma i srca. Onda sam zakoračila u mikvu. Migoljila sam se pod vodom kao riba i izronila dahćući.

Kad sam se vratila u svoju sobu, obukla sam čistu tuniku. Uzela sam molitvenu zdelu i pribor za pisanje i upalila uljane svetiljke. Svitalo je. Nejasna plava linija ispunila je sobu. Srce mi je bilo pehar iz kog se preliva.

III

Sedeći prekrštenih nogu na podu, ispisivala sam sićušna slova po unutrašnjosti zdele upravo naoštrenim perom i crnim

mastilom koje sam sama napravila od pepela iz ognjišta, smole iz drveta i vode. Godinu dana tražila sam najbolju mešavinu sastojaka, određivala koliko drvo treba da se kuva, birala najbolju biljnu smolu da se mastilo ne zgrudva i evo, držalo se za krečnjak, nije curilo, nije se razmazivalo, sijalo je kao oniks. Oštri dimljivi miris mastila ispunio je sobu, nozdrve su me zapekle i krenule su mi suze. Udisala sam ga kao tamjan.

Mogla sam da zapišem mnoge tajne molitve. Molitvu za putovanje u to mesto u Egiptu o kom mi je tetka pričala i raspalila mi maštu. Molitvu da moj brat dođe kući. Molitvu da Jalta ostane sa mnom do kraja mog života. Molitvu da se jednog dana udam za čoveka koji će me voleti ovakvu kakva jesam. Umesto svega toga napisala sam molitvu koja mi je ležala u dubini srca.

Ispisivala sam svako grčko slovo sporim pokretima dubokog poštovanja kao da gradim majušne hramove od mastila da Bog u njima stanuje. Pisanje unutar zdele bilo je napornije nego što sam zamišljala, ali ustrajavala sam dodajući samo moje ukrase – tanje poteze uvis, deblje poteze naniže, spirale i uglove na kraju rečenica, tačkice i kružice između reči.

Iz dvorišta sam čula našeg slugu, šesnaestogodišnjeg Lavija, kako cedi masline; ritmično okretanje mlinskog točka odjekivalo je po kamenim pločama, a kad je prestalo, grlica je s krova obogatila svet sitnim cvrkutom. Ptičica me je ohrabrila.

Sunce se zapalilo i nebo je izbledelo od ružičastog do belog zlata. U kući se ništa nije pomeralo. Jalta se retko budila pre podneva, ali do sada bi Šipra sigurno donela uštipke i smokve. Majka bi došla u moju sobu, orna da mi naređuje. Namrštila bi se na moja mastila, prekorela bi me što sam prihvatila tako smeo poklon i izgrdila bi Jaltu što mi ga je dala bez njene dozvole. Nisam mogla da zamislim šta ju je sprečilo da krene u svakodnevnu poteru.

Privodeći ispisivanje molitve kraju, osluškiavala sam jednim uhom hoću li čuti majku, a drugim hoću li čuti povratak mog

brata Jude. Nismo ga videli već danima. U dvadesetoj godini dužnost mu je bila da se skrasi i potraži ženu, ali on je više voleo da izluđuje oca družeći se s nezadovoljnicima koji su grmeli protiv Rima. Odlazio je on i ranije sa zilotima, ali nikada na ovako dugo. Svakog jutra nadala sam se da ću ga čuti kako bučno gazi predvorjem, gladan i iznuren, kajući se zbog briga koje nam je svima zadao. No Juda se nikada nije kajao. I ovog puta bilo je drugačije – svi smo to znali, ali nismo govorili. Majka je strepela, kao i ja, da se Juda najzad zauvek priključio Simonu bar Giori, najvatrenijem fanatiku od svih. Pričalo se da su njegovi ljudi napadali male grupe plaćenika Iroda Antipe i vojnika rimskog zapovednika Vara i klali ih. Nasrtali su i na bogate trgovce na putu prema Kani, uzimali im novac da ga podele sirotinji, ali ih nisu ubijali.

Juda je bio usvojenik, sin rođaka moje majke, ali po duhu mi je bio bliži nego moji roditelji. Osećao je koliko sam odrastajući bila izdvojena i sama, pa me je često vodio sa sobom da lutamo stepenastim brdima izvan grada, da se pentramo preko kamenih zidova između polja, da prepadamo pastirice i usput beremo grožđe i masline. Obronci su bili išarani pećinama sličnim saću, pa smo ih istraživali, izvikivali naša imena u razjapljene otvore i slušali glas koji nam ih je vraćao.

Neizbežno bismo Juda i ja došli do rimskog akvedukta koji je donosio vodu u grad i tu smo kao po obredu gađali kamenicama stubove između lukova. Dok smo stajali u senci tog ogromnog rimskog čuda – on šesnaestogodišnjak, ja šest godina mlađa – Juda mi je prvi put pričao o pobuni u Seforu koja mu je odnela roditelje. Rimski vojnici uhvatili su dve hiljade pobunjenika, među njima i njegovog oca, i razapeli ih na krstove duž obe strane puta. Majku su mu prodali u roblje sa ostalim stanovnicima grada. Judi su, tada tek dvogodišnjaku, našli utočište u Kani dok moji roditelji nisu došli po njega.

Usvojili su ga zakonitim ugovorom, ali Juda nikada nije pripadao mom ocu, samo mojoj majci. Kao i svi bogobojazni

Jevreji, Juda je prezirao Iroda Antipu zbog saradnje s Rimom i pobesneo je kad je naš otac postao Antipin najbliži savetnik. Galilejci su oduvek kovali zavere i tražili mesiju da ih oslobodi Rima, a mom ocu bila je dužnost da savetuje Antipu kako da ih umiri i istovremeno ostane odan njihovim ugnjetačima. Bio je to nezahvalan zadatak za svakoga, a naročito za našeg oca, čije je jevrejstvo bilo prolazno kao kiše. Slavio je šabat, ali vrlo nemarno. Išao je u sinagogu, ali je izlazio pre nego što rabin završi čitanje iz svete knjige. Odlazio je na daleka hodočašća u Jerusalem za Pashu i Sukot, ali sa strepnjom. Pridržavao se zakona o hrani, ali je ulazio u mikvu samo ako vidi mrtvacu ili nekoga posutog čirevima, ili ako sedne na stolicu sa koje je upravo ustala moja majka s mesečnicom.

Brinula sam za njegovu bezbednost. Jutros su ga u palatu ispratila dva Antipina vojnika, idumejska plaćenika čiji su šlemovi i rimski pešadijski mačevi bleskali na suncu. Pratili su ga od prošle nedelje, kada ga je na ulici pljunuo jedan zilot Simona bar Giore. Ta uvreda izazvala je žestoku svađu između oca i Jude, oluja vike doletela je iz predvorja u gornje odaje. Moj brat je iste večeri nestao.

Obuzeta tim napetim mislima o majci, ocu i Judi, prepunila sam pero, mastilo je kapnulo u posudu i ostavilo crnu mrlju na dnu. Užasnuto sam se zagledala u nju.

Pažljivo sam krpicom potapkala mastilo i ostala je ružna siva mrlja. Samo sam sve pogoršala. Sklopila sam oči da se pribierem. Najzad sam se ponovo usredsredila na molitvu i potpuno pribrana ispisala poslednjih nekoliko reči.

Mahnula sam rukoveti perja iznad mastila da bi se brže osušilo. Onda sam, kako mi je Jalta kazala, na dnu nacrtala devojkju. Nacrtala sam je visoku, dugonogu, uskog trupa, malih grudi, ovalnog lica, krupnih očiju, kose poput žbuna kupina, gustih obrva i usana kao zrno grožđa. Svako bi shvatio da sam ja ta devojkja.

Mrlja od mastila lebdela je devojkci nad glavom kao tamni oblačić. Namršteno sam je gledala govoreći sebi da ne znači

ništa. Da ne predskazuje ništa. Bila je to sitna nepažnja, ništa više, ali i protiv volje sam se zabrinula. Nacrtala sam grlicu devojci iznad glave tik ispod mrlje. Krila su joj bila raširena kao svetohranište.

Ustala sam i odnela svoju molitvenu zdelu na mali prozor obasjan nitima svetla. Okrenula sam zdelu u puni krug gledajući kako se reči kreću u njoj i talasaju prema rubu.

Gospode Bože naš, čuj moju molitvu, molitvu mog srca. Blagoslovi veličinu u meni koliko god da je se plašim. Blagoslovi moja trščana pera i moje mastilo. Blagoslovi reči koje pišem. Neka ti budu lepe. Neka budu vidljive očima još nerođenim. Kad postanem prah, pevaj ove reči nad mojim kostima: bila je glas.

Gledala sam molitvu, devojku i grlicu, a u grudima mi je za-lepršalo neko osećanje, neka sitna radost, kao jato ptica kad odjednom prhne s krošnji.

Želela sam da Bog opazi šta sam uradila i progovori iz vr-tloga. Želela sam da kaže: *Ana, vidim te. Kako prijaš mojim očima.* Nije bilo ničega osim tišine.

Dok sam spremala pribor za pisanje, Druga zapovest poja-vila mi se u glavi kao da je Bog ipak progovorio, ali nisam to želela da čujem. *Ne pravi sebi lika ni obličja bilo čega što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zemljom.* Govorili su nam da je sam Bog napisao te reči na kamenu ploču i dao ih Mojsiju. Nisam verovala da je zaista želeo da odemo u toliku krajnost, ali Zapovesti su se tumačile doslovno kako bi Izrael ostao čist i odvojen od Rima. To je postalo mera odanosti.

Ukipila sam se. Prožela me je hladnoća. *Ljude su kamenovali zbog stvaranja daleko grubljih slika od ove koju sam ja načinila.* Spustila sam se na pod i naslonila se leđima na moju čvrstu

škrinju od kedrovine. Kada mi je sinoć tetka kazala da načinim svoju sliku u zdeli, opomena protiv stvaranja likova mučila me je nekoliko trenutaka, ali odbacila sam je, zaslepljena tetkinom samouverenošću. Sada me je obuzela slabost zbog sopstvenog nemara prema posledicama.

Nisam strepela od kamenovanja – nikada se ne bi otišlo toliko daleko. Kamenovanja su se dešavala u Galileji, čak i u Seforu, ali ne ovde u domu mog oca, u kom se volela Grčka, u kom nije bilo važno poštovanje jevrejskih zakona, nego privid tog poštovanja. Ne, plašila sam se da će, ako se moja slika otkrije, uništiti moju zdelu. Plašila sam se da će mi oduzeti dragoceni sadržaj moje škrinje, da će moj otac najzad poslušati moju majku i zabraniti mi da pišem. Da će iskaliti svoj bes na Jalti, možda je čak i oterati.

Pritisnula sam ruke na grudi kao da se primoravam da postanem ona osoba od sinoć. Gde je stvorenje koje je sastavilo molitvu kakvu se devojke ne bi usudile da mole? Gde je stvorenje koje je ušlo u mikvu? Koje je upalilo svetiljke? Koje je verovalo?

Zabeležila sam priče koje mi je tetka ispričala o devojka i ženama iz Aleksandrije, plašeci se da se i one ne izgube, i sada sam prekopavala po svicima dok ih nisam pronašla. Ispravila sam ih i pročitala. Osmelile su me.

Potražila sam komad lanenog platna među krpicama za brisanje. Prebacila sam platno preko moje zdele da je prerušim u noćnu posudu i gurnula je pod krevet. Moja majka neće joj ni prići. Brinula me je Šipra, njena špijunka.

IV

Ime moje majke, Hadar, znači raskoš, i ona se trudila da ga uvek bude dostojna. Ušla je u sobu obučena u haljinu boje smaragda, s najboljom ogrlicom od karneola oko vrata, a za

njom je došla Šipra natovarena gomilom bogate odeće i raznim torbicama s nakitom, češljevima i bojama za kapke. Na vrhu gomile nesigurno je stajao par sandala boje meda s majušnim praporcima našivenim na trake. Čak i Šipra, sluškinja, nosila je najbolji ogrtač i narukvicu od izrezbarene slonovače.

„Uskoro krećemo na pijacu“, objavila je moja majka. „I ti ćeš poći s nama.“

Da nije došla s tako hitnim zadatkom, možda bi primetila da povremeno gledam zdelu pod krevetom i zapitala se šta mi to toliko privlači pažnju. No ništa joj nije pobudilo radoznalost, a ja se od olakšanja u prvi mah nisam ni zapitala zbog čega se ide na pijacu u tako lepoj odeći.

Šipra me je svukla i obukla mi belu platnenu tuniku bogato izvezenu srebrnim koncem. Omotala mi je indigo-plavi pojas oko bokova, obula mi muzičke sandale i rekla mi da stojim nepomično dok mi je na lice nanosila belilo od krede i ječmenog brašna. Dah joj je zaudarao na sočivo i praziluk, a kad sam okrenula glavu, uštinula me je za ušnu resicu. Udarila sam nogom u pod i praporci su zazveckali.

„Stoj mirno; ne smemo da zakasnimo“, rekla je majka pružajući Šipri štapić kola i gledajući je kako mi opcertava oči, a onda mi utrljava ulje u šake.

Nisam više mogla da se uzdržim. „Moramo li ovako raskošno da se oblačimo za pijacu?“

Njih dve su se zgledale. Crvena mrlja izbila je majci ispod brade i raširila joj se po vratu, kao i uvek kad izvodi nešto podmuklo. Nije mi odgovorila.

Rekla sam sebi da nema razloga za nelagodu. Majka je često priređivala ovakve svetkovine, mada su to obično bile gozbe za očeve moćne prijatelje u dvorani za primanje – obilne gozbe s pečenom jagnjadi, smokvama u medu, maslinama, humusom, lepinjama, vinom, svetlucavim uljanim lampama, muzičarima, akrobatama i mudrim gatarima. Nikad se nije razmetala upadljivim odlascima na pijacu.

Sirota majka. Oduvek mi se činilo da ima potrebu nešto da dokazuje, mada nisam znala tačno šta dok Jalta nije došla kod nas. Tokom jednog razgovora na krovu, tetka mi je otkrila da je otac moje majke zarađivao za život kao siromašni prodavac odeće u Jerusalimu, i to ne naročito dobre odeće. S druge strane pak, moj otac i Jalta potekli su iz ugledne loze aleksandrijskih Jevreja, njihova porodica govorila je grčki i imala je dobre veze s rimskim vlastima. Prirodno, brak između potomaka dveju porodica razdvojenih ponorom bio bi nemoguć osim ako nevesta nije bila izuzetno lepa ili ako mladoženja nije imao neku telesnu manu. Tako je i bilo; majčino lice bilo je neuporedivo, a desna butna kost mog oca bila je nešto kraća od leve, pa je malo hramao.

Shvativši da razlog razmetljivosti moje majke nije samo taština nego i pokušaj da nadoknadi svoje nisko poreklo, osetila sam olakšanje i sažaljevala sam je.

Šipra mi je pričvrstila kosu vrpčama i stavila mi nisku srebrnih novčića na čelo. Ogrnula me je teškim vunenim skerletnim plaštom obojenim ne jeftinim korenom broća, nego dubokim crvenilom dobijenim od ženskih buba. Kao poslednju muku, majka mi je oko vrata stavila jaram u vidu ogrlice od lapisa.

„Tvoj otac biće zadovoljan“, rekla je.

„Otac? I on ide s nama?“

Klimnula je glavom, povukla ogrtač boje šafrana preko ramena i podigla kapuljaču preko glave.

Kad je otac išao na pijacu?

Nisam shvatala šta se dešava, bilo mi je jasno samo da se sve nekako tiče mene i to mi je delovalo zloslutno. Da je Juda tu, zauzeo bi se za mene; on se uvek zauzimao za mene. Zahtevao je od majke da me oslobodi vretena, razboja i lire i ostavi me da učim. Postavljao je moja pitanja rabinu kad nisam smela da govorim u sinagogi. Svim srcem sam žalila što sada nije ovde.

„Šta je s Judom?“, upitala sam. „Je li se vratio?“

Majka je odmahнула glavom i skrenula pogled.

On joj je oduvek bio ljubimac, jedini baštinik njenog obožavanja. Želela sam da mislim da je razlog to što je dobila na ugledu jer ima sina ili to što je on kao dete bio tužan i sam, pa mu je bila neophodna dodatna ljubav. Osim toga, Juda je bio privlačan i prijatan, u istoj meri dosledan i dobrodušan, što je prava retkost, dok sam ja bila svojeglava, brzopleta, puna čudnovatih nada i sebičnog buntovništva. Majci je sigurno bilo vrlo teško da me voli.

„A Jalta?“, upitala sam očajnički želeći saveznika.

„Jalta...“, ispljunu majka to ime. „Jalta će ostati ovde.“

V

Krenuli smo glavnom ulicom Sefora kao carska lađa, klizili smo između stubova po svetlucavom smrvljenom krečnjaku i primoravali ljude da nam se sklanjaju s puta – otac na čelu, zatim majka, Šipra i ja, a dva vojnika levo i desno od nas dovikivala su prolaznicima da nam naprave mesta. Gledala sam zdepastu očevu priliku kako korača napred blago se njišući levo-desno. Nosio je crveni plašt i kapu iste boje koja mu se dizala s glave kao vekna hleba. Velike uši štrčale su mu ispod kape kao dve male police, a kapa mu je skrivala čelu koju je smatrao Božjim prekorom.

Kad me je video pre polaska, ćutke je klimnuo glavom majci, posmatrao me još malo i rekao: „Nemoj toliko da se mrštiš, Ana.“

„Reci mi svrhu ovog izleta, oče, i sigurno ću izgledati prijatnije.“

Nije odgovorio, pa sam ga upitala ponovo. Oglušio se, kao i majka. Nije bilo neobično da se moji roditelji ne obaziru na moja pitanja – radili su to svakodnevno – ali ovo uporno uskraćivanje odgovora uznemirilo me je. Dok smo paradirali ulicom, od sve jače panike mašta mi je podivljala. Palo mi je na pamet da je pijaca u istoj ogromnoj rimskoj bazilici u kojoj su

dvor i javna dvorana u kojoj se okuplja naša sinagoga, pa sam se zabrinula da uopšte ne idemo na pijacu, nego pred sud koji će optužiti Judu za razbojništvo, a da mi pokazujemo bogatstvo kako bismo sprečili da bude osuđen. Bila sam sve uverenija u to i plašila sam se za svog brata koliko i za sebe.

No malo kasnije zamišljala sam roditelje, kojima su dojadile moje neprestane molbe da učim ono što uče i dečaci, kako me u sinagogi optužuju da ih sramotim svojim ambicijama i umišljenošću. Oholi rabin napisao će kletvu i primoraće me da progutam malo mastila kojim je napisana. Ako sam bezgrešna, kletva neće izazvati nikakvih posledica, a ako sam kriva, ruke će mi se osušiti kako ne bih mogla da pišem, oči će mi se suviše zamutiti za čitanje, a možda će mi ispasti iz glave. Zar nije na takvu probu bila stavljena jedna žena optužena za preljubu? Zar se nije pričalo da su joj se bedra osušila i da joj je nabrekao stomak kao što upozoravaju sveti spisi? Mogla bih koliko večeras da ostanem slepa i bezruka! A ako nismo krenuli u sinagogu, rekla sam sebi, onda možda stvarno idemo na pijacu da me prodaju arapskom knezu ili trgovcu začinima koji će me odneti na kamili preko pustinje i moji roditelji će me se otarasiti jednom zauvek.

Udahnula sam jednom, pa još jednom, da umirim munjevite sumanute misli.

Pogledala sam sunce, procenila da je skoro podne i zamislila Jaltu kako se budi u praznoj kući i tu je samo Lavi da joj kaže da smo sjajno odeveni otišli na pijacu. Žudela sam iz dubine duše da pođe da nas potraži. Ne bi mogla da nas ne vidi – našoj povorci nedostajali su samo svirale i talambasi. Osvrtala sam se preko ramena u nadi da ću je videti i zamišljala sam kako bi izgledala – zadihana, u jednostavnoj tunici od lana, nekako svesna da sam u opasnosti. Krenula bi u korak sa mnom, ponosno uzdignute glave kao i uvek. Uzela bi me za ruku i rekla bi mi *Tu sam, tvoja tetka je tu.*

Ulice su bile pune imućnih građana Sefora, kao i stranaca iz svih krajeva carstva – čula sam latinski i frigijski, kao i

aramejski, hebrejski i grčki – a kao i obično tu su bile i grupe najamnih radnika iz Nazareta: zidara, stolara i radnika u kamenolomu koji su svakodnevno pešačili jedan sat kroz dolinu reke Sefor da nađu posla na nekoj građevini Iroda Antipe. Kolica su klopurala ulicama kroz buku njakanja magaraca i viku, zaglušujući zveket novčića na mom čelu, cilik praporaca na mojim sandalama i oluju u mojim grudima.

Negde ispred gradske kovnice neko iz mase je na aramejskom narečju Nabatejaca povikao: „Gledajte, idu psi Iroda Antipe!“, i videla sam da se moj otac trgnuo. Kad su i drugi prihvatili ovaj povik, naš stražar sa začelja krenuo je u masu udarajući po štitu da ulije strah, i smeh je zamro.

Postiđena našom razmetljivošću i samo blago prepadnuta mržnjom seljaka prema nama, pognula sam glavu ne želeći da sretnem njihove poglede i setila se onoga što sam najviše želela da zaboravim o danu kada je Juda otišao.

Tog jutra pratio me je na pijacu, gde ću, nadala sam se, naći nešto papirusa. Obično je Lavi bio moj pratilac, ali Juda se ponudio i mnogo sam se obradovala. Idući istim putem kojim smo išli sada, naišli smo na prevrnuta kolica, a pored njih na radnika kome je ruka delimično bila zarobljena ispod velikog komada mermera. Krv je curila ispod kamena u pukotine pločnika.

Pokušala sam da sprečim Judu da mu pritrči. „On je nečist!“, povikala sam hvatajući ga za mišicu. „Ostavi ga.“

Juda se otrgnuo i zgađeno me pogledao. „Ana! Šta ti znaš o njegovoj mucu – ti, devojka iz bogate kuće koja nikad nisi naporno radila niti gladovala! Jesi li ipak kći svog oca?“

Njegove reči pale su na mene kao taj komad mermera. Ostala sam nepomična i posramljena dok je on podizao stradalnika i previjao mu ruku komadom platna koji je otepio sa svoje tunike.

Vrativši se do mene, rekao je: „Daj mi tu narukvicu.“

„Molim?“

„Daj mi tu narukvicu.“

Bila je to narukvica od čistog zlata s urezansom vijugavom vinovom lozom. Povukla sam ruku.

On mi se uneo u lice. „Ovaj čovek...“ Prekinuo je i pokazao čitavu grupu otrcanih znojavih radnika koji su zastali da gledaju šta se dešava. „Svi ovi ljudi zaslužuju tvoju samilost. Oni znaju samo za poreze i dugove. Ako ne mogu da plate, Irod Antipa oduzima im zemlju i moraju ovako da žive. Ako ne bude mogao da radi, ovaj čovek završiće kao prosjak.“

Skinula sam narukvicu i gledala kako je Juda stavlja ranjeniku na ruku.

Te večeri Juda i otac su se posvađali dok smo majka, Jalta i ja slušale s balkona iznad dvorane za primanje, skrivene u senkama.

„Žao mi je što te je sledbenik Simona bar Giore pljunuo, oče“, rekao je Juda, „ali ne možeš da ga kriviš. Samo ti ljudi bore se za siromašne i obespravljene.“

„Krivim ih!“, povikao je otac. „Krivim ih za razbojništvo i podsticanje rulje. A što se tiče siromašnih i obespravljenih, oni žanju kako su posejali.“

Njegov stav prema sirotinji, izrečen s takvom lakoćom i zlobom, raspalio je Judu, koji je odvratio: „Siromašni žanju samo Antipinu surovost! Kako da plaćaju poreze njemu povrh poreza Rimu i obaveznih priloga Hramu? Zgnječeni su u avanu, a ti i Antipa ste tučak!“

Trenutak-dva vladala je tišina. Onda je otac tiho prosiktao: „Odlazi. Gubi se iz moje kuće.“

Majka je oštro uzdahnula. Otac je godinama bio bezosećajan prema Judi, ali to nikada nije otišlo ovako daleko. Da li bi Juda planuo da nisam izazvala njegovo gađenje ranije tog dana sopstvenim zlobnim rečima? Pripala mi je muka.

Koraci mog brata odjekivali su u treperavom svetlu ispod nas, a zatim zamrli.

Okrenula sam se da pogledam majku. Oči su joj sijale od gnušanja. Otkako pamtim, prezirala je mog oca. On je odbio

da pusti Judu u uski prostor svog srca, a majčina osveta bila je vrhunski i pažljivo izvedena – pretvarala se da je jalova. Gutala je pelin, divlju rutu, čak i konopljiku, veoma retku i skupu. Našla sam ta sredstva protiv začeca u kutiji s biljem koju je Šipra skrivala u ostavi ispod dvorišta. Sopstvenim ušima sam čula njih dve kako raspravljaju o komadu vune koji je majka natapala u laneno ulje i stavljala u sebe pre nego što otac dođe k njoj, i o smolama kojima se kasnije mazala.

Kaže se da su žene stvorene za dve svrhe: lepotu i potomstvo. Pošto je mužu podarila lepotu, majka se postarala da mu uskrati potomstvo odbijajući da mu rodi drugu decu osim mene. Tolike godine, a on nije shvatio njenu obmanu.

Povremeno mi je padalo na pamet da majku na ovo ne nagoni samo osvetoljubivost nego i njena ženska osobitost – ne neograničena ambicija kao moja, nego odbojnost prema deci. Možda se plašila bola i mogućnosti smrti koji dolaze s rađanjem dece, ili se gnušala toga što rađanje uništava žensko telo, ili je mrzela ogromni napor staranja o deci. Možda jednostavno nije volela decu. Ne mogu da je krivim ni za šta od svega toga. Ali ako se pretvarala da ne može da rodi iz takvih razloga, zašto je onda rodila mene? Zašto postojim? Jesu li njene trave omanule?

Ovo pitanje žuljalo me je sve do moje trinaeste godine, kada sam čula rabina kako govori o pravilu koje dozvoljava mužu da se razvede ako mu žena za deset godina ne rodi dete. Kao da su se nebesa otvorila, a razlog za moje postojanje pao s Božjeg prestola meni pred noge. Ja sam bila osiguranje svoje majke. Rođena sam kako ona ne bi bila isterana iz kuće.

Majka je sada koračala iza oca, uspravna, uzdignute glave, ne gledajući ni levo ni desno. Na suncu njen plašt kao da je goreo stotinama plamenova. Vazduh je sijao sjajnije oko nje nego oko nas, pun gordosti, lepote i mirisa sandalovine. Potraživši pogledom još jednom duž ulice Jaltu, a zatim Judu, počela sam

da ponavljam svoju tajnu molitvu, samo usnama, bez glasa. *Gospode Bože naš, čuj moju molitvu, molitvu mog srca. Blagoslovi veličinu u meni koliko god da je se plašim...*

Te reči su me umirile dok je grad prolazio pored nas, upečatljive građevine koje su u meni izazivale strahopoštovanje kad god izađem iz kuće. Antipa je u Seforu izgradio veličanstvena javna zdanja, kraljevsku riznicu, bazilike ukrašene freskama, javno kupatilo, kanalizaciju, pokrivena pločnike i popločane ulice raspoređene po savršenom rimskom planu. Velikih vila kao ona mog oca bilo je mnogo, a Antipina palata bila je raskošna koliko i svaki drugi kraljevski dom. Antipa je obnavljao grad otkako su ga Rimljani razorili pre mnogo godina, a Juda izgubio roditelje, i iz pepela je iznikla bogata metropola kojoj osim Jerusalima nije bilo ravne.

Antipa je nedavno na severnoj padini grada započeo izgradnju rimskog amfiteatra za četiri hiljade posetilaca. Moj otac lično je to smislio kao način da Antipa ostavi utisak na cara Tiberija. Juda je govorio da je to samo još jedan način da nam se Rim nametne silom. No otac je imao još planova. Savetovao je Antipi da kuje sopstveni novac, ali da umesto svog lika, što je bio rimski običaj, u novčiće utisne menoru. Zahvaljujući ovoj domišljatosti, Antipa je izgledao kao da poštuje isti onaj Mojsijev zakon koji sam ja jutros prekršila. Narod je Antipu zvao Lisac, ali moj otac je bio lukaviji od njega.

Jesam li mu ja slična, kao što je Juda nagovestio?

Kad se pred nama pojavila pijaca, gužva je bila još veća. Provlačili smo se između grupa ljudi – dvorjana, pisara, državnih zvaničnika i sveštenika. Deca su vukla snopove trava, ječma i žita, nosila su luk u naručju i golubove u kavezima od pruća. Žene su zapanjujuće stabilno nosile teret na glavi – čupove s uljem, korpe kasnih maslina, trube platna, kamene bokale, čak i tronoge stolove, šta god su mogle da prodaju, a sve vreme su se pozdravljale: „Šelama, šelama.“ Kad god sam videla te žene,

zavidela sam im što mogu da odlaze i dolaze kad žele, bez okova pratnje. Seljački život svakako nije toliko rđav.

U bazilici je metež bio još veći, kao i zagušljiva vrućina. Počela sam da se znojim pod teškim plaštom. Prešla sam pogledom po velikoj prostoriji, po redovima tezgi i pijačnih kola. Osećali su se mirisi znoja, uglja, pečenog mesa i oštri zadah usoljene ribe iz Magdale. Pokrila sam nos nadlanicom da ublažim mirise i osetila kako me naš vojnik sa začelja gurka napred.

Ispred mene majka je zastala u sredini reda tezgi punih robe s Puta svile – kineskog papira, svile i začina. Površno je gledala neku azurnu tkaninu, a moj otac nastavio je do kraja reda i tu zastao šarajući pogledom po gužvi.

Od trenutka kad smo krenuli strepela sam da idemo prema nečemu opasnom, predosećala sam to ne samo po tome koliko je odlazak na pijacu bio neobičan nego i po sićušnim pokretima lica mojih roditelja, pa ipak, moja majka je spokojno razgledala svilu, a otac je strpljivo gledao masu. Jesmo li ipak došli samo u kupovinu? Burno sam odahnula od olakšanja.

Nisam primetila omalenog čoveka koji je prilazio mom ocu, ne dok se masa nije malo razišla, kad sam ga videla kako korača napred i klanja mu se. Nosio je skup tamnocrveni kaput i visoku kupastu kapu, možda najvišu koju sam ikada videla, koja je privlačila pažnju na njegov izuzetno niski stas.

Majka je spustila plavu svilu. Osvrnula se i mahnula mi da joj priđem.

„Ko ono razgovara s ocem?“, upitala sam je kad sam prišla.

„To je Natanijel ben Hananija, poznanik tvog oca.“

Delovao bi kao dečak od dvanaestak godina da nije imao gustu dugu bradu koja mu se spuštala na grudi kao povesma izuvijanog lana. Čupkao je tu bradu, na trenutak me okrnzno pogledom lasičjih očiju, a onda okrenuo glavu.

„Posедуje ne jedno, nego dva imanja“, reče mi majka. „Na jednom gaji urme, a na drugom masline.“

Onda se odigrao sitni bezimeni događaj koji će tek kasnije dobiti na važnosti – krajičkom oka ugledala sam treptaj šarenila. Okrenula sam se i videla mladog seljaka podignutih ruku s dugim nitima vunene pređe omotanim oko raširenih prstiju – crvenim, zelenim, svetloljubičastim, žutim, plavim. Niti su mu padale do kolena kao jarki vodopadi. Kasnije će me podsetiti na dugu i zapitaću se da li ih je Bog poslao kao znamenje nade kao Noju, nešto za šta ću se držati među potopljenim ruševinama koje su me čekale, ali tada su te niti bile samo ljupka rasonoda.

Devojka ne mnogo starija od mene pokušavala je da namota vunicu u uredna povjesma kako bi je prodala. Videla sam da je vuna obojena jeftinim biljnim bojama. Mladić se smejao dubokim gromkim smehom i primetila sam da migolji prstima, pa niti lelujaju i nemoguće ih je uhvatiti. I devojka se smejala, mada se svojski trudila da obuzda smeh.

Bilo je toliko neočekivanosti u tom prizoru, toliko radosti da nisam mogla da otrgnem pogled. Videla sam žene kako drže vunu na prstima, nikad muškarce. *Kakav to muškarac pomaže ženi da premotava vunu?*

Činilo mi se da je nekoliko godina stariji od mene, da mu je čak dvadeset. Imao je kratku tamnu bradu i gustu kosu do vrata, prema običaju. Gledala sam ga kako sklanja pramen za uho, ali bezuspešno jer mu je ponovo pao preko lica. Imao je dug nos, široke jagodice i kožu boje badema. Nosio je grubo izatkanu tuniku i gornju halju s našivenim plavim obrednim resama, što je značilo da sledi Božje zakone. Zapitala sam se je li zagriženi farisej, jedan od onih nepomirljivih sledbenika učenog Šamaja za koje se zna da će skrenuti s puta a dvadesetak koraka kako bi izbegli susret s nedostojnom dušom.

Osvrnula sam se prema majci plašeći se da će primetiti kako zurim, ali bila je zauzeta sopstvenom očaranošću očevim poznanikom. Pogađanje na pijaci malo se utišalo i kroz žagor sam čula očev glas: „Hiljadu denarija i deo tvog uroda urmi.“ Susret je, činilo se, napredovao u vatreno sklapanje poslova.

Devojka za tezgom s vunom namotala je predivo i spustila poslednju loptu na dasku koja joj je služila kao polica. U prvi mah sam mislila da je mladićeva žena, ali kad sam videla koliko liče, zaključila sam da su sigurno brat i sestra.

Kao da oseća kako prodorno zurim, mladić se iznenada obazreo oko sebe i pogled mu je pao na mene kao koprena; toplota tog pogleda dodirivala mi je ramena, vrat, obraze. Trebalo je da se okrenem, ali nisam mogla. Na njemu su najupečatljivije bile oči, ne zbog lepote, mada su na svoj način bile lepe – široko usađene i crne kao moje najcrnije mastilo – ali nije to bilo najvažnije. Bilo je u njima majušne vatre, izražajnosti koju sam zapazila i s tolike razdaljine. Kao da su misli plutale u vlažnom tamnom svetlu tih očiju i čekale da budu pročitane. Primetila sam veselje u njegovim očima. Radoznalost. Neskriveno zanimanje. Nije bilo osude. Nije bilo pobožnog samozadovoljstva. Nije bilo ni traga prezira prema mom bogatstvu. A videla sam i nešto manje pristupačno, neku vrstu bola.

Iako je tačno da sam se smatrala veštom u čitanju govora lica, nisam znala jesam li zaista videla sve to ili sam samo *želega* da vidim. Trenutak je potrajao van granica pristojnosti. On se lako osmehnuo jedva razvukavši usne, a onda se ponovo okrenuo devojci za koju sam mislila da mu je sestra.

„Ana!“, čula sam svoju majku, a pogled joj je prešao s mene na seljake. „Otac te zove.“

„Šta hoće od mene?“, upitala sam, ali već sam sve shvatila – zašto smo zapravo ovde, ko je majušni čovek u purpuru, zbog čega ovaj poslovni razgovor.

„Tvoj otac želi da te predstavi Natanijelu ben Hananiji“, govorila je majka, „koji pak želi da te bolje vidi.“

Pogledala sam tog čoveka i nešto mi se pokidalo ispod grudne kosti.

Nameravaju da me vere.

Ponovo me je uhvatila panika, ovog puta kao talas u utrobi. Ruke su mi zadrhtale, a zatim i brada. Okrenula sam se majci.

„Ne možete da me verite za njega!“, povikala sam. „Nisam još sazrela!“

Zgrabila me je za mišicu i odvukla me malo dalje kako Nataniel ben Hananija ne bi čuo moje prigovore i video užas na mom licu. „Možeš da prestaneš s tom laži. Šipra je našla tvoje krpe. Mislila si da to možeš da sakriješ od mene? Nisam ja glupa. Samo sam besna što si uporno produžavala takvu pokvarenu laž.“

Želela sam da zurlam na nju, da je gađam rečima kao kamenicama: *A šta misliš od koga sam naučila takvu obmanu? Od tebe, majko, koja kriješ konopljiku i divlju rutu u ostavi.*

Pažljivo sam odmerila čoveka kog su mi odabrali. Brada mu je bila više seda nego crna. Ispod očiju imao je oble brazde. Lice mu je bilo umorno, nekako ogorčeno. Nameravaju njemu da me daju. Neka me Bog ubije na mestu. Očekivaće se od mene da slušam njegove želje, da mu vodim domaćinstvo, da trpim njegovo zdepasto telo na sebi, da mu rađam decu, i to lišena mojih pera i svitaka. Ta misao toliko me je razjarila da sam se uhvatila za struk kako ne bih izgrebala majku.

„Star je!“, uspela sam najzad da proslovim tu najslabašnju primedbu.

„On je udovac, tako je, ima dve kćeri. On...“

„On želi sina“, dovršila sam umesto nje.

Stajale smo nasred pijace i nisam se obazirala na ljude koji su nas obilazili, na očeve vojnike koji su ih usmeravali, na to kakav prizor predstavljamo. „Mogla si da mi kažeš šta me čeka ovde!“, povikala sam.

„A zar nisi ti *mene* izdala? Oko za oko – to bi bio dovoljan razlog da ti ništa ne kažem.“ Pogladiła je plašt na grudima i uzrujano se osvrnula prema ocu. „Nismo ti rekli jer nismo želeli da slušamo kako se buniš. Dovoljno je rđavo što se svađaš sada u javnosti.“

Onda je ublažila reči želeći da me smiri. „Priberi se. Nataniel te čeka. Obavi svoju dužnost; ulog je veliki.“

Pogledala sam čovečuljka kiselog lica kako nas posmatra iz daljine i isturila sam bradu kao što sam videla Jaltu da čini kad joj moj otac zabrani neku sitnu slobodu. „Neću da mi traži mane kao jagnjetu pred Pashu.“

Majka je uzdahnula. „Ne može se očekivati od čoveka da uđe u obavezu kao što je veridba ako ne proceni da mu je buduća nevesta toga dostojna. Tako se to radi.“

„A šta je sa mnom? Zar ne treba i ja da procenim je li *on* dostojan?“

„Oh, Ana“, reče majka. Gledala me je s umornom starom tugom što ima tako jogunasto dete. „Retko koja devojka nađe sreću na početku, ali ovaj brak je čast. Nećeš oskudevati ni u čemu.“

Oskudevaću u svemu.

Mahnula je Šipri, koja se stvorila pored nas kao da očekuje zapovest da me odvuče mojoj sudbini. Pijaca se zbijala oko mene, činilo mi se da nemam nikuda da odem, da nema puta za bekstvo. Ja nisam bila Juda, koji je mogao jednostavno da ode. Bila sam Ana – čitav svet bio je moj kavez.

Čvrsto sam zažmurila. „Molim te“, rekla sam. „Ne traži to od mene.“

Gurnula me je napred. Ponovo sam čula zavijanje u glavi, ali tiše, kao da neko stenje.

Krenula sam ka ocu, stopala su mi bila kornjačini oklopi, a sandale su mi zvonile.

Bila sam za glavu viša od Natanijela ben Hananije, i videla sam da mu je mrsko što mora da me gleda odozdo. Propela sam se na prste.

„Kaži joj da progovori kako bih joj čuo glas“, rekao je mom ocu; nije se obratio meni.

Nisam čekala oca. „Ja sam Ana, kći Matejeva“, izgovorila sam vrlo glasno kao da je Natanijel star i gluv. Otac će pobesneti, ali neću dati ovom čoveku razloga da me smatra smernom i krotkom.